

دانشگاه پیام نور تهران

دانشکده ی علوم اجتماعی

پایان نامه ی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری

تکوین و توسعه شهر سروآباد و پیامد های آن در منطقه

نگارش : کیوان خدمتگزار

استاد راهنما : دکتر اسماعیل علی اکبری

استاد مشاور : دکتر مصطفی طالشی

پاییز : ۱۳۹۱

تقدیم به

دو ستاره ی درخشان حیاتم

کیمیا و کائیا

که با طلوع خودشان شعله های امید و زندگی را

در قلبم بر افروختند

تقدیم به

همسرم که همواره مشوق تحصیلم بوده

و تقدیم به

سرزمین مادری ام کردستان

سپاس و قدر دانی

«من لم یشکر الناس لم یشکر الله»

منت خدای را عزو جل که طاعتش موجب قربت است و به شکر اندرش مزید نعمت ، هر نفسی که فرو می رود ممد حیات است و چون بر می آید مفرح ذات پس در هر نفسی دو نعمت موجود و بر هر نعمتی شکر واجب .

از دست و زبان که بر آید کز عهده ی شکرش به در آید ؟

اینک که به لطف و یاری خداوند متعال کار این پایان نامه به اتمام رسید بر خود لازم می دانم که مراتب قدر دانی و سپاس خود را نسبت به معلمان ، اساتید ، دوستان و خانواده ی عزیزم که حقی بزرگ بر من دارند ابراز نمایم . خصوصاً از استاد ارجمندم آقای دکتر اسماعیل علی اکبری که مسئولیت راهنمایی این پایان نامه را بر عهده گرفته اند و در تمامی مراحل تحقیق نگارنده را مرهون راهنماییها و لطف صبورانه خود قرار داده اند و هم چنین از آقای دکتر مصطفی طالشی استاد بزرگوارم که به عنوان مشاور ، در طول نگارش این پایان نامه ، نگارنده را با شفقت و بزرگواری یاری نمودند ، صمیمانه سپاسگزارم .

همچنین از استاد بزرگوار آقای دکتر نصیری دانشیار آمار پیام نور تهران که مشاور این جانب در امور آماری پایان نامه بوده اند و دوستان گرانقدرم آقایان دکتر فرزاد ویسی ، فاروق قادری ، اکو کهنه پوشی و امین زارعی که مرا در انجام این تحقیق یاری نموده اند صمیمانه تشکر و قدردانی می نمایم .

در این مجال همچنین از کلیه ی معلمان و اساتید عزیز دوره ی تحصیلم در مدرسه ابتدایی عکاشه ی روستای گوشخانی ، مدرسه ی راهنمایی شهید باهنر گوشخانی ، دبیرستان شهید کاظمی شهر سروآباد ، مرکز تربیت معلم شهید مدرس سنندج ، مرکز آموزش عالی خوارزمی ، دانشگاه پیام نور مریوان ، اساتید بزرگوار گروه جغرافیای دانشگاه پیام نور تهران ، که تحصیل در محضرشان را نشان افتخار دوره ی تحصیلم می دانم صمیمانه سپاسگزارم .

همچنین از همسر گرانقدرم که در تهیه و تکمیل این تحقیق همواره با صبر و حوصله یاریگر این جانب بوده اند ، کمال تشکر و قدردانی دارم .

ای ز ازل تا به ابد ماندگار
ای ز تو افلاک شده برقرار
نام تو را زینت دفتر کنم
شکر تو را نیز هزاران هزار

چکیده

هدف کلی این تحقیق تبیین نقش موقعیت مکانی، مباشرت دولت و تزریق منابع مالی حاصل از نفت در تکوین و توسعه شهر های کوچک و هم چنین تبیین نقش شهر های کوچک در توسعه ی روستایی می باشد. در این جا شهر های کوچک را می توان روستایی بزرگ تعریف کرد که به لحاظ دارا بودن برخی شرایط خاص مثل موقعیت مکان مرکزی تبدیل به شهر شده و شهر کوچکی است با ترکیبی از ساختارهای شهری و روستایی که نقش اصلی اش اداری - خدماتی است.

در این تحقیق سعی بر آن بوده که ضمن بیان مفاهیم مربوط به شهر های کوچک و دیدگاه ها و نظریات مختلف مربوط به آن، کارکرد های مختلف بالقوه و بالفعلی را که این سکونتگاه ها می توانند داشته باشند تبیین گردد که در این راستا پس از تهیه کلیات و چارچوب نظری تحقیق اقدام به جمع آوری اطلاعات مختلف در این رابطه گردید و همواره سعی بر آن بوده که علاوه بر کلیات مربوطه، بیش تر اطلاعاتی که مربوط به سؤالات تحقیق بوده و در راستای فرضیات مطرح شوند. به این منظور از روش های مختلف کتابخانه ای، پرسش نامه، مصاحبه، مشاهده و ... جهت جمع آوری اطلاعات مورد نظر استفاده شده، سپس با استفاده از روش های آمار توصیفی و آمار استنباطی اطلاعات گرد آوری شده را تجزیه و تحلیل کرده و فرضیات را با آزمون های کای دو، تی دو گروه مستقل مورد آزمون قرار داده ایم.

نتایج به دست آمده نشان می دهد که موقعیت نسبی شهر سروآباد و مداخله های دولت در تکوین و توسعه آن دخیل بوده و تکوین و توسعه ی این شهر نقش قابل توجهی در افزایش سطح سواد و سرمایه اجتماعی، افزایش در آمد و رونق اقتصادی، تنوع شغلی و افزایش فرصت های اشتغال، رونق و تقویت فعالیت های مربوط به گردشگری، کاهش مهاجرت های روستائیان، ماندگاری و تثبیت آن ها در روستا و شهرستان و تغییر جهت مهاجرت ها به شهر های بزرگ داشته و در نتیجه نقش قابل ملاحظه ای در توسعه روستایی و منطقه ای داشته است.

واژگان کلیدی: عوامل توسعه، توسعه شهری و منطقه ای، حوزه ی نفوذ، کارکرد اداری - سیاسی، شهر سروآباد

فهرست مطالب

طرح تحقیق

فصل اول :

- ۱ - ۱ مقدمه ۱۶
- ۱ - ۲ طرح مسأله ۱۷
- ۱ - ۳ - اهداف تحقیق: ۲۲
- ۱ - ۴ - اهمیت و ضرورت موضوع ۲۲
- ۱ - ۵ - پیشینه ی مطالعاتی موضوع ۲۴
- ۱ - ۶ - فرضیه ها ۳۲
- ۱ - ۷ - روش انجام تحقیق : ۳۲
- ۱ - ۷ - ۱ - روشها و ابزارهای گردآوری اطلاعات ۳۳
- روش پیمایش ۳۳
- روش توصیفی - تحلیلی ۳۴
- روش های کتابخانه ای ۳۴
- روش های میدانی ۳۴
- روش مصاحبه ۳۶
- روش مشاهده ۳۶
- ۱ - ۷ - ۲ - روش و ابزار تجزیه و تحلیل داده ها ۳۶
- روش تجزیه و تحلیل داده ها ۳۷
- ۱ - ۷ - ۳ - جامعه آماری ۳۸
- ۱ - ۷ - ۴ - حجم نمونه و روش نمونه گیری ۳۹

۴۱ ۱-۷-۵ - متغیر های تحقیق
۴۲ ۱-۸ - شاخص های مورد استفاده در تحقیق
۴۳ ۱-۸-۱ - شاخص های اقتصادی
۴۳ ۱-۸-۲ - شاخص های اجتماعی
۴۴ ۱-۸-۳ - شاخص های محیطی
۴۴ ۱-۹ - قلمرو تحقیق
۴۵ ۱-۱۰ - واژه ها و اصطلاحات
۴۵ عوامل توسعه :
۴۵ توسعه ی شهری و منطقه ای :
۴۷ حوزه ی نفوذ :
۴۹ کارکرد اداری - سیاسی
۴۹ شهر سروآباد :
۵۰ ۱-۱۱ - موانع و محدودیت های تحقیق

مبانی نظری تحقیق

فصل دوم :

۵۲ ۲-۱ - مقدمه
۵۲ ۲-۲ - مفاهیم شهر و روستا
۵۵ ۲-۳ - نظریه های مربوط به پیدایش شهر ها :
۵۷ ۲-۴ - نظریه ی سرمایه داری بهره بری هانس بوبک
۶۲ ۲-۵ - نظریه ی دولت و شهر نشینی محمد تقی رهنمایی
۶۵ ۲-۶ - جایگاه شهر و روستا در نظام برنامه ریزی
۶۹ ۲-۷ - توسعه روستایی

۷۷	۲ - ۸ - روابط متقابل شهر و روستا
۸۸	۲ - ۹ - مدل های بررسی روابط شهر و روستا
۸۸	۹ - ۱ - مدل بازماندگی
۸۹	۹ - ۲ - مدل دوگانگی
۹۲	مدل حوزه ی نفوذ
۹۳	مدل حومه
۹۳	مدل وابستگی
۹۵	۲ - ۱۰ - پیامد های روابط متقابل شهر و روستا
۹۵	۲ - ۱۰ - ۱ - پیامد های روابط متقابل بر مکان های شهری و روستایی
۹۵	تأثیر نواحی روستایی بر شهر ها
۹۶	تأثیر شهر ها بر نواحی روستایی
۹۶	الف) آثار حاصل از روابط غیر ارگانیک
۹۶	تأثیر بر مهاجرتها ی روستایی
۹۷	تأثیر در تغییر کاربری اراضی
۹۷	تأثیر بر اراضی کشاورزی
۹۷	تأثیر در تبدیل روستا ها به شهر
۹۸	تأثیر بر درآمد های روستایی
۹۸	تأثیر در انواع اشتغال و رونق اقتصادی
۹۹	تأثیر در توسعه روستایی از طریق توسعه ی شهر های کوچک
۹۹	تسهیل در روند صنعتی شدن روستا
۹۹	تأثیر در افزایش سرمایه اجتماعی و سطح آگاهی کشاورزان
۹۹	تأثیر در توریسم روستایی
۱۰۱	۲ - ۱۱ - رویکرد های مربوط به نقش شهر ها در توسعه ی روستایی
۱۰۲	دیدگاه مدرنیزاسیون
۱۰۲	طبق دیدگاه وابستگی

- ۱۰۳ - عوامل مؤثر بر توسعه ی شهر ها ی کوچک ۱۲-۲
- ۱۰۵ - نقش شهر های کوچک در توسعه ی منطقه ای ۱۳-۲
- ۱۰۷ - نقش شهر ها ی کوچک در روابط شهر و روستا ۱-۱۳-۲
- ۱۰۸ - نقش شهر ها ی کوچک در توسعه ی کشاورزی ۲-۱۳-۲
- ۱۱۲ - نقش شهر های کوچک در توسعه صنعتی روستا ۳-۱۳-۲
- ۱۱۴ - نقش شهر های کوچک در توسعه ی خدمات (مراکز بازاری) ۴-۱۳-۲
- ۱۱۷ - نقش شهر های کوچک در تأمین خدمات شهری ۵-۱۳-۲
- ۱۱۸ - نقش شهر های کوچک در تعادل بخشی به توزیع جمعیت ۶-۱۳-۲
- ۱۱۹ - نقش شهر های کوچک در ایجاد اشتغال در منطقه ۷-۱۳-۲
- ۱۲۰ - نقش شهر های کوچک در تمرکز زدایی ۸-۱۳-۲
- ۱۲۲ - نقش شهر های کوچک در کاهش مهاجرت های روستایی ۹-۱۳-۲
- ۱۲۲ - نقش شهر های کوچک در توسعه ی پایدار منطقه ای ۱۰-۱۳-۲
- ۱۲۴ - جمع بندی ۱۱-۱۳-۲
- پیامدهای منفی توسعه شهر ها ی کوچک :
- ۱۲۶ - سیر تحول و تکامل روستا شهر ها در ایران و عوامل مؤثر بر آن ۱۴-۲

شناخت محدوده مورد مطالعه

فصل سوم:

- ۱۳۰ مقدمه
- ۱۳۰ -۱-۳- زمینیه های محیطی و نظام سکونتگاهی استان کردستان ۱۳۰
- ۱۳۲ -۱-۱- ویژگی های طبیعی و اقلیمی استان ۱۳۲
- ۱۳۵ -۱-۲- ویژگی های جمعیتی استان ۱۳۵
- پراکندگی و تراکم جمعیت استان ۱۳۵
- روند افزایش جمعیت در استان کردستان ۱۳۶
- ۱۳۶ -۱-۳- چگونگی شکل گیری سکونتگاه های استان ۱۳۶
- ۱۳۷ -۲-۳- ساختار محیط طبیعی شهرستان سروآباد ۱۳۷

- ۱۳۷ ۳-۲-۱ - موقعیت و حدود جغرافیایی شهرستان سروآباد
- ۱۳۹ ۳-۲-۲ - زمین شناسی و تکتونیک
- ۱۴۱ ۳-۲-۳ - ناهمواری
- ۱۴۳ ۳-۲-۴ - ارتفاع
- ۱۴۷ ۳-۲-۵ - اقلیم منطقه :
- ۱۴۹ ۳-۲-۶ - دما و بارش
- ۱۵۴ ۳-۲-۷ - یخبندان
- ۱۵۵ جدول (۳-۹) : تعداد روزهای یخبندان به تفکیک ماه در ایستگاه مریوان (۱۳۷۱-۱۳۸۳)
- ۱۵۵ ۳-۲-۸ - توده‌های هوا :
- ۱۵۶ ۳-۲-۹ - بررسی منابع آب :
- ۱۵۸ ۳-۲-۱۰ - زلزله
- ۱۵۹ ۳-۲-۱۱ - خاک و قابلیت اراضی :
- ۱۶۱ ۳-۲-۱۲ - پوشش گیاهی :
- ۱۶۴ • جنگل
- ۱۶۵ • مراتع
- ۱۶۶ ۳-۳-۳ - ساختار نظام سکونتگاهی شهر ستان سروآباد
- ۱۶۷ ۳-۳-۱ - نظام شهری
- ۱۶۸ شناخت تاریخچه ی شهر ، نام و سابقه تاریخی شهر ، مقر و روند گسترش شهر تا حال حاضر
- ۱۷۰ تراکم نسبی و محله بندی شهر سروآباد
- ۱۷۰ ۳-۳-۲ - نظام روستا نشینی
- ۱۷۴ ۳-۳-۴ - سابقه تحولات و روند ارتقاء منزلت سیاسی شهر سروآباد
- ۱۷۴ مرحله اول : انتخاب روستای سروآباد به عنوان مرکز بخش سروآباد
- ۱۷۴ مرحله دوم : تبدیل روستای سروآباد به شهر سروآباد
- ۱۷۵ مرحله سوم : انتخاب شهر سروآباد به عنوان مرکز شهرستان
- ۱۷۵ ۳-۳-۵ - تحولات جمعیتی و روند بارگذاری جمعیت در شهر
- ۱۷۷ ۳-۳-۶ - ساختار اقتصاد و اشتغال شهری

۳-۷ - جمع بندی ۱۷۹

یافته های تحقیق

فصل چهارم

مقدمه ۱۶۹

۴-۱ - ساز و کار تکوین و توسعه شهر سروآباد ۱۶۹

توزیع جامعه آماری کارشناسان اجرایی بر اساس نوع اشتغال آنان : ۱۶۹

ویژگی های کلان جامعه آماری (مسئولین شهر) از نظر گروه های سنی : ۱۷۰

ویژگی های کلان جامعه آماری (مسئولین شهر) از نظر وضعیت تأهل و جنسیت : ۱۷۱

ویژگی های کلان جامعه آماری (مسئولین شهر) از نظر برخورداری تحصیلات : ۱۷۱

توصیف آماری شاخص های مورد مطالعه در تحقیق مرتبط با فرضیه اول: ۱۷۲

بررسی نظر مسئولین در مورد ساز و کار تکوین و توسعه شهر سروآباد : ۱۷۳

۴-۲ - تأثیرات شهر شدن سروآباد برای روستاهای حوزه نفوذ : ۱۷۴

آمار توصیفی پرسش نامه روستائیان: ۱۷۵

ویژگی های کلان جامعه آماری روستائینان از نظر گروه های سنی : ۱۷۵

ویژگی های کلان جامعه آماری روستائینان از نظر وضعیت تأهل و جنسیت : ۱۷۶

ویژگی های کلان جامعه آماری روستائینان بر اساس نوع اشتغال : ۱۷۷

ویژگی های کلان جامعه آماری روستائینان از نظر برخورداری تحصیلات : ۱۷۸

۴-۲-۱ - آمار توصیفی پرسش نامه روستائیان (فرضیه دوم) : ۱۷۹

۴-۲-۲ - آمار توصیفی شاخص های تحقیق در پرسش نامه مسئولین (فرضیه دوم) : ۱۹۳

فصل پنجم :

آزمون فرضیات ، نتیجه گیری و پیشنهادات اجرایی

- ۵-۱ - آزمون فرضیات ۲۱۴
- ۵-۱-۱ - فرضیه پژوهشی یک : ۲۱۴
- تعریف فرضیه های آماری ۲۱۴
- محاسبه ی آماره آزمون کی دو ۲۱۴
- ۵-۱-۲ - فرضیه ی پژوهشی دو : ۲۱۶
- آزمون کی دو ۲۱۶
- تعریف فرضیه های آماری ۲۱۶
- محاسبه ی آماره آزمون کی دو ۲۱۶
- الف) از دیدگاه مسئولین شهر : ۲۱۶
- ب) از دیدگاه روستائیان : ۲۱۷
- آزمون t دو گروه مستقل : ۲۱۹
- تعریف فرضیه های آماری ۲۱۹
- محاسبه ی آماره ی آزمون تی ۲۱۹
- ۱ ولویت بندی (تعیین میزان تأثیر) شاخص های مورد مطالعه در توسعه روستاهای پیرامون ۲۲۰
- از دیدگاه روستائیان: ۲۲۱
- از دیدگاه مسئولین شهر : ۲۲۱
- ۵-۲ - جمع بندی و نتیجه گیری ۲۲۱
- ۵-۲-۱ - نتایج تئوریک ۲۲۲
- ۵-۲-۲ - نتایج تجربی ۲۲۶
- ۵-۳ - پیشنهادات اجرایی : ۲۳۰

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۲۶	جدول شماره (۱ - ۱) : نسبت افراد نمونه انتخاب شده در هر دهستان.....
۷۴	جدول شماره (۱ - ۲) : طبقه بندی وابستگی های فضایی شهر و روستا
۱۲۲	جدول شماره (۱ - ۳) : توزیع جمعیت و درصد ان در شهرستان های استان کردستان ، آبان ۱۳۸۵
۱۲۳	جدول (۲ - ۳) : روند تغییرات جمعیت و رشد آن در استان کردستان (۱۳۴۵ - ۱۳۸۵)
۱۲۴	جدول (۳ - ۳) : مساحت ، تعداد بخش ، دهستان و آبادیهای شهرستان های استان کردستان
۱۳۷	جدول (۳ - ۴) : ارزیابی توان محیطی شهرستان سروآباد بر اساس فرمول (دومارتن)
۱۳۸	جدول (۳ - ۵) : مقایسه میزان بارش منطقه ی مریوان از سال های ۱۳۸۱-۱۳۷۱ ایستگاه مریوان.....
۱۳۹	جدول (۳-۶) : آمار بارندگی در ایستگاه مریوان (۱۹۹۲ تا ۲۰۰۰)
۱۴۱	جدول (۳-۷) : درصد رژیم فصلی بارندگی ایستگاه هوا شناسی مریوان (۲۰۰۰ - ۱۹۹۲)
۱۴۱	جدول شماره (۳ - ۸) : میزان رطوبت نسبی ایستگاه هواشناسی مریوان.....
۱۴۲	جدول (۳ - ۹) : تعداد روزهای یخبندان به تفکیک ماه در ایستگاه مریوان (۱۳۸۳ - ۱۳۷۱)
۱۴۶	جدول (۳ - ۱۰) : درجه بندی خطر نسبی زلزله در شهر ها و نقاط مهم کردستان
۱۵۳	جدول (۳ - ۱۱) تقسیمات سیاسی و اداری شهرستان سروآباد.....
۱۵۴	جدول (۳ - ۱۲) : تعداد دهستان های شهرستان سروآباد به تفکیک مساحت ، خانوار و جمعیت (۱۳۸۵)
۱۵۹	جدول (۳ - ۱۳) : راهها و وضعیت طبیعی آبادیهای شهرستان سروآباد.....
۱۵۹	جدول (۳ - ۱۴) : تعداد خانوار و جمعیت روستاهای واقع در شهرستان سروآباد
۱۶۳	جدول (۳ - ۱۵) : جمعیت شهر سروآباد در سرشماری های (۱۳۸۵ - ۱۳۳۵)
۱۶۳	جدول (۳ - ۱۶) : تغییرات جمعیتی شهر سروآباد در بین سال های (۱۳۸۵ - ۱۳۳۵)
۱۶۴	جدول (۳ - ۱۷) : وضع فعالیت جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر شهر سروآباد ۱۳۸۵
۱۶۵	جدول (۳ - ۱۸) : شاغلان ۱۰ ساله و بیش تر بر حسب گروه های عمده فعالیت در شهر سروآباد ۱۳۸۵
۱۶۶	جدول (۳ - ۱۹) : بر آورد شاغلان ۱۰ ساله و بیش تر سروآباد بر اساس گروه های عمده فعالیت ۱۳۸۵

- جدول (۳ - ۲۰) : بر آورد شاغلان ۱۰ ساله و بیش تر شهر سروآباد بر حسب وضع شغلی ۱۳۸۵ ۱۶۶
- جدول (۴ - ۱) : اداراتی که در شهر سروآباد مستقر هستند ۱۷۰
- جدول (۴ - ۲) : ویژگی های کلان جامعه آماری (مسئولین شهر) از نظر گروه های سنی ۱۷۰
- جدول (۴ - ۳) : ویژگی های کلان جامعه آماری (مسئولین شهر) بر اساس وضعیت تأهل و جنسیت ۱۷۱
- جدول (۴ - ۴) : ویژگی های کلان جامعه آماری (مسئولین شهر) از نظر برخوردای تحصیلات ۱۷۱
- جدول (۴ - ۵) : نظر مسئولین شهر در مورد ساز و کار تکوین و توسعه شهر سروآباد ۱۷۲
- جدول (۴ - ۶) : ویژگی های کلان جامعه آماری روستا نشینان از نظر گروه های سنی ۱۷۵
- جدول (۴ - ۷) : ویژگی های کلان جامعه آماری روستا نشینان بر اساس وضعیت تأهل و جنسیت ۱۷۶
- جدول (۴ - ۸) : ویژگی های کلان جامعه آماری روستا نشینان بر اساس نوع اشتغال ۱۷۷
- جدول (۴ - ۹) : ویژگی های کلان جامعه آماری روستا نشینان از نظر برخورداری تحصیلات ۱۸۰
- جدول (۴ - ۱۰) : نظر روستانشینان میزان تأثیر شاخص های اقتصادی ، اجتماعی و محیطی شهر سروآباد در روستا های پیرامون ۱۷۹
- جدول (۴ - ۱۱) : نظر مسئولین شهر میزان تأثیر شاخص های اقتصادی ، اجتماعی و محیطی شهر سروآباد در روستا های پیرامون ۱۹۳
- جدول (۴ - ۱۲) : توسعه روستایی از نظر روستائیان ۱۹۷
- جدول (۴ - ۱۳) : توسعه روستایی از نظر مسئولین شهر ۱۹۸
- جدول (۵ - ۱) : ساز و کار تکوین و توسعه : ۲۰۱
- جدول (۵ - ۲) : آزمون کی دو ساز و کار تکوین و توسعه : ۲۰۲
- جدول (۵ - ۳) : میزان تأثیر شهر بر روستاها از نظر مسئولین شهر : ۲۰۳
- جدول (۵ - ۴) : آزمون کی دو میزان تأثیر شهر بر روستاها از نظر مسئولین شهر : ۲۰۴
- جدول (۵ - ۵) : میزان تأثیر شهر بر روستاها از نظر روستانشینان : ۲۰۵
- جدول (۵ - ۶) : آزمون کی دو میزان تأثیر شهر بر روستاها از نظر روستانشینان : ۲۰۶
- جدول (۵ - ۷) : محاسبه آماره تی دو گروه مستقل : ۲۰۷
- جدول (۵ - ۸) : مقایسه نظر روستانشینان و مسئولین در مورد تأثیر شهر سروآباد بر توسعه روستاهای پیرامون : ۲۰۸

فهرست نمودارها ، شکل ها و نقشه ها

صفحه	عنوان
۱۳۹	نمودار (۱-۳) : نمودار بارندگی در دوره ۹ ساله در ایستگاه مریوان (۱۹۹۲ تا ۲۰۰۰)
۱۴۰	نمودار(۲-۳) : نمودار بارندگی و دما در ایستگاه مریوان.....
۱۷۵	نمودار (۱ - ۴) : ویژگی های کلان جامعه آماری (روستائیان) از نظر گروه های سنی
۱۷۶	نمودار (۲ - ۴) : ویژگی های کلان جامعه آماری (روستائیان) بر اساس وضعیت تأهل و جنسیت
۱۷۷	نمودار (۳ - ۴) : ویژگی های کلان جامعه آماری (روستائیان) بر اساس نوع اشتغال
۱۷۸	نمودار (۴ - ۴) : ویژگی های کلان جامعه آماری (روستائیان) از نظر بر خور دای تحصیلات.....
۲۸	شکل ۱ - ۱ : مدل فرایندی تحقیق
۵۷	شکل ۲ - ۱ : رویکردهای حاکم بر توسعه روستایی از ابتدای شکل گیری بر اساس زمان.....
۶۹	شکل(۲-۲) عملکرد متقابل روستا و شهر.....
۸۸	شکل(۳-۲) تأثیرات روابط متقابل شهر و روستا بر مناطق روستایی.....
۱۱۸	نقشه (۱ - ۳) : موقعیت جغرافیایی استان کردستان
۱۲۰	نقشه (۲ - ۳) : حوزه های آبخیز استان کردستان
۱۲۵	نقشه (۳ - ۳) : موقعیت شهرستان سروآباد در کشور
۱۳۱	نقشه شماره(۳-۴) : توپوگرافی و ارتفاع شهرستان سروآباد.....
۱۳۳	نقشه (۵ - ۳) : شیب شهرستان سروآباد
۱۵۰	نقشه ی شماره (۶ - ۳) : پوشش گیاهی شهرستان سروآباد.....

فصل اول :

طرح تحقیق

۱-۱ مقدمه

امروزه شهرنشینی در کشورهای مختلف جهان یکی از نشانه های صنعتی شدن و گام نهادن در مسیر پیچیدگی های بیشتر در جوامع انسانی محسوب می شود. با گسترش شهرها، به ویژه شهرهای بزرگ، جوامع انسانی با مشکلات متعددی روبه رو می شوند که از مشخص ترین آنها مشکل کمبود مسکن، امکانات و تسهیلات و تأسیسات شهری، ظرفیت های زیست محیطی، آلودگی های منابع هوا، آب، خاک و... است .

بررسی و تلاش در رفع یا کاهش این مسایل و مشکلات، راهکارهای بنیادی و ریشه ای را طلب می کند . بررسی ها و تحقیقات شهری و منطقه ای انجام شده ، نشان می دهد ، راهبرد توسعه شهرهای کوچک و متوسط می تواند به عنوان راهبرد محوری توسعه منطقه ای مورد نظر قرار گیرد.

شهر های کوچک علاوه بر این که از حیث جمعیتی می توانند در کاهش عدم تعادل ها ، جذب سرریز های جمعیتی شهر های بزرگ و متوسط و جهت دهی مثبت به تحرکات جمعیت روستایی نقش موثری داشته باشند ، بازار مناسبی برای تحریک اقتصاد روستایی و در نتیجه رونق فعالیت های کشاورزی در حوزه ی پیرامون خود فراهم سازند .

هر چند سیاست های توسعه ی مکان محوری به تنهایی کافی نمی باشد ؛ اما در عمل دادن خدمات و امکانات به تک تک سکونتگاه ها با توجه به پراکندگی آن ها غیر ممکن می باشد بنابر این تقویت و تجهیز این گونه شهر ها به خدمات و امکانات لازم با توجه به قرار گرفتن آن ها در حوزه ی بلا فصل نقاط روستایی می تواند جمعیت بیش تری را سرویس دهی کند . در این تحقیق علاوه بر تبیین نقش و جایگاه کلان این گونه کانون ها در سطوح مختلف جهانی و ملی ، شهر سروآباد و حوزه ی پیرامونی آن (روستاهای حوزه ی نفوذ) به عنوان مورد مطالعه انتخاب شده است .

این تحقیق در ۵ فصل تدوین گردیده است . در فصل نخست که شامل کلیات تحقیق است ضمن طرح مسأله پژوهش ، سؤالات تحقیق ، فرضیات ، اهداف پیشینه ، ضرورت و اهمیت تحقیق به همراه تعاریف و مفاهیم کلیدی عنوان شده اند .

در فصل دوم به مبانی نظری و چهار چوب پژوهش اختصاص دارد با توجه به اصل موضوع و عنوان کار؛ دیدگاه ها و نظریات مرتبط با توسعه ی شهر های کوچک و توسعه ی روستایی و هم چنین چگونگی ارتباط میان این دو دسته از سکونتگاه ها به همراه پیامدهای مترتب بر آن ها از زوایای گوناگون مورد بررسی قرار گرفته است .

فصل سوم این پایان نامه به ویژگی های طبیعی شهرستان سروآباد یا به عبارتی توانمندی های طبیعی برای شناخت قابلیت های منطقه جهت توسعه (طبیعت به عنوان بستر اولیه توسعه) و هم چنین تأثیر آن ها بر نحوه ی استقرار سکونتگاه های انسانی یا ساختار نظام سکونتگاهی شهرستان سروآباد (نظام شهری و نظام روستا نشینی) سابقه ی تحولات و روند ارتقای منزلت سیاسی شهر سروآباد ، تحولات جمعیتی و روند بار گذاری جمعیت در این شهر و ساختار اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی محدوده مورد مطالعه مورد کنکاش قرار گرفته است .

در فصل چهارم به بررسی یافته ها اکتسابی حاصل از پرسش نامه های روستائیان و مسئولین شهر در دو حیطه ی ساز و کار تکوین و توسعه شهر سروآباد و نقش شهر سروآباد برای روستا های حوزه ی نفوذ پرداخته شده است .

فصل پنجم و آخرین فصل شامل تجزیه و تحلیل آماری ، آزمون فرضیه ها و نتیجه گیری و ارائه ی پیشنهادات می باشد . در این فصل بر اساس مباحث مندرج در فصول چهار گانه فوق ذکر و هم چنین بررسی های میدانی ؛ فرضیه های تحقیق مورد ارزیابی و نتیجه گیری قرار گرفته و نهایتاً به ارائه ی پیشنهادات پرداخته شده است . در پایان مشخصات کامل منابع و مآخذ مورد استفاده در طول تحقیق آورده شده است .

۱- ۲ طرح مسأله

تا دهه ی ۱۹۷۰ نحوه ی نگرش به توسعه در کشور های در حال توسعه به ایجاد قطب های رشد در مراکز شهری بزرگ به عنوان ابزار رشد اقتصاد ملی متمرکز بود و فرض می شود که اثرات آن ها باعث رونق مناطق پیرامونی خواهد شد . این سیاست باعث جداسازی کارکردهای فضایی شهر و روستا گردید .

در اوایل دهه ی ۱۹۷۰ با توجه به این که روشن گردید که افزایش تولید ناخالص ملی به تنهایی باعث توسعه ی اقتصادی گسترده و یا توسعه ی عادلانه ی اجتماعی نمی شود ، این نگرش دستخوش تغییر و تحول شد . پیامدهای نامناسب منتج از مکانیزم رخنه به پایین مخصوصاً در کشور های در حال توسعه که باعث تمرکز گرایی شدید در شهر های بزرگ (ماکروسفالی)

و بالطبع تراکم بالا ی جمعیت ، بی کاری ، کمبود مسکن ، حاشیه نشینی آلونک نشینی ، تخلیه ی روستا ها ، تخریب محیط زیست و شد ، محققان و برنامه ریزان را به تغییر و ایجاد یک الگوی بهینه برای رسیدن به توسعه ی اجتماعی - اقتصادی رهنمون نمود. در نتیجه برنامه ریزی فضایی و نقش آن در فرآیند توسعه ی ناحیه ای مورد تأکید قرار گرفت . برنامه ریزی فضایی به یک رویکرد یکپارچه در جهت توسعه ی قلمروها ، شناخت ابعاد منطقه ای و زیر مجموعه های آن یعنی نواحی شهری و روستایی به طور توأمان تأکید داشته و به مناسبات روستا و شهر در جهت تحقق اهداف توسعه ی پایدار تأکید دارد در نتیجه توجه برنامه ریزان شهری و منطقه ای معطوف به توسعه ی شهر های کوچک و متوسط شد .

بنابراین از دهه ی ۱۹۸۰ به بعد در بیش تر کشور ها ی در حال توسعه ، یکی از وجوه مشخص سیاست های برنامه ریزی و عمران منطقه ای جهت گیری به سوی شهر های کوچک و روستا شهر هاست زیرا شهر های بزرگ یا ماکرو سفال های ملی و منطقه ای بیش از حد مطلوب یا اقتصادی رشد کرده اند و چون نیروهای اقتصادی قادر به کنترل رشدشان نیستند ، الزاماً می بایستی سیاست های عمدی برای تمرکز زدایی مکانی و حمایت از شهر های کوچک پیگیری شود . هم چنین این دولت ها به این نتیجه رسیده اند که آن چه بیش تر مانع اصلی در برابر توسعه ی اقتصادی و اجتماعی همه جانبه و آبادانی است، توزیع مکانی نامتعادل جمعیت است ، نه رشد بیش از حد آن ، بنابراین برای پخشایش بهینه ی جمعیت توجه به توسعه ی شهر های کوچک ضروری تشخیص داده شد و راهبرد الگوی پراکنده تری از توسعه ی شهری را از طریق تشویق و تقویت رشد شهر های متوسط و کوچک دنبال کرده اند .

با این دیدگاه الگوی سلسله مراتبی مراکز روستایی ، یکی از بهترین الگو های برنامه ریزی فضایی سکو ننگاهاست ، که از مهم ترین ویژگی این الگو در هم آمیختن زندگی شهر و روستا از طریق ارائه و تمرکز خدمات و امکانات رفاهی - زیر بنایی مورد نیاز روستاییان در مراکز سطح میانی سلسله مراتب سکونتگاهی به نام روستا شهر ها می باشد با این نگرش راهبرد های توسعه ی روستایی نمی توانند از اقدامات تقویت شهر های کوچک و با روستا شهر ها مجزا باشند زیرا رشد و توسعه ی روستا شهر ها به طور مستقیم به شرایط اجتماعی و اقتصادی حوزه ی پیرامونی و کشاورزی منطقه وابسته است و ثبات جمعیت روستایی و تولید کشاورزی به واسطه ی کارایی خدمات در شهر ها ی کوچک ، یکی از مهم ترین راههای توسعه ی نواحی روستایی می باشد .

در نظام شهری فعلی ایران علیرغم تغییراتی که در آن به وجود آمده است نقش ناحیه و موقعیت ناحیه ای شهر ها در میان مجموعه عوامل مؤثر در توسعه و تحول شهر ها ، نقش مؤثری را بازی می کند . حرکات متمایل به مرکز که در گذشته جریان انتقال مازاد اقتصاد کشاورزی روستاهای ناحیه را به طرف شهر ایجاد کرده بود امروزه به نوعی به حرکت به پیرامون تبدیل شده

است. افزایش در آمد و جریان سرمایه از مرکز به نواحی پیرامون، شهرها را به قطب و هسته ی قوی انتقال نو آوری ها، سرمایه، خدمات و سرویس از مرکز به پیرامون تبدیل کرده است و شهر شروع به سازمان بخشی جدیدی در فضای پیرامونی کرده است و به علت تمرکز سرمایه به نوعی پولاریزاسیون در سطح ناحیه و منطقه دست زده است که نتیجه ی نهایی آن توسعه و گسترش شهرهای بزرگ و افزایش تعداد شهرهای کوچک و توسعه ی محدود شهرهای متوسط می باشد. (نظریان، ۱۳۸۵، ۱۴۶)

اغلب چنین ادعا می شود که با تأسیس مراکز شهری، کاربری اراضی تغییر می یابد فعالیت های تولیدی روستایی به نفع فعالیت های خدماتی از بین می رود؛ جمعیت تولید کننده به جمعیت مصرف کننده تبدیل می شود و توقع مصرفی مردم بالا رفته و بالاخره به افزایش هزینه ی زندگی و نابرابری بیش تر شهر و روستا منجر می گردد. از این رو گسترش مراکز شهری نقش منفی در توسعه ی ناحیه ای ایفا می کند؛ زیرا این امر سبب می شود تا روستائیان تولید کننده ی محصولات کشاورزی و فرآورده های دامی به مصرف کنندگان خدمات شهری تبدیل شده و به جای اشتغال در امر تولید، مجبور به انجام کارهای کاذب خدماتی در شهرها گردند و نه تنها تولیدی نخواهند داشت، بلکه سر بار جامعه نیز خواهند بود (ابراهیم زاده ۱۳۷۶، ۱۱۵ - ۸۷)

از این نظر سه دیدگاه در باره ی نقش شهرها در توسعه ی روستایی مطرح شده است

- ۱ - تئوری مدرنیزاسیون بر این اعتقاد است که شهرها عامل ایجاد کننده و گسترش دهنده و موتور محرک توسعه هستند و به عنوان تسهیل کننده ی پخش توسعه و نوآوری روی حوزه ی نفوذ عمل می کنند. (paul, 1990)
- ۲ - طبق تئوری وابستگی، از آنجا که نواحی شهری به مقدار بسیار زیادی به سیستم سرمایه داری بین المللی مرتب است، رشد شهرها به بهره برداری نواحی پیرامونی و زهکشی منابع حوزه ی نفوذ منجر می گردد (Alain, 1999)
- ۳ - در کشورهایی این باور تقویت شده که اهداف توسعه ی روستایی به منظور منزوی و جدای از توسعه ی شهری و انحصاراً از طریق تشویق رشد اقتصادی «پایین به بالا» حاصل نمی شود، بلکه نیازمند عدالت اجتماعی، تسهیل توسعه ی کشاورزی همراه با گسترش تجارت و صنایع شهری است و از این رو توجهات بیش تری به بسط اقتصاد شهرهای کوچک و متوسط معطوف شده تا به عنوان حلقه ی ارتباط بین اقتصاد شهری و روستایی بتوانند توسعه ی همه جانبه و توزیع متعادل تر در آمد را تسریع نمایند بنابر این در جهت توسعه ی شهرها بی برآمده اند که بتوانند عملکردهای مهم اقتصادی و اجتماعی را برای جمعیت خود و جمعیت نواحی پیرامونی ارائه داده و این شهرها بتوانند به عنوان عامل شتاب دهنده عمل کرده و پخش جغرافیایی توسعه را تسریع نمایند (Rondinelli, 1983)

وجود مشکلات ناشی از رشد شهرها ی بزرگ ، تراکم جمعیت و هم چنین مهاجرت روستائیان به این شهر ها موجب توجه و تأکید بر نامه ریزان به تقویت شهر های کوچک گردید . این اعتقاد وجود دارد که با تقویت شهر های کوچک می توان مسیر مهاجرت های روستائیان به شهر های بزرگ تر را تغییر داده و بسیاری از مشکلات موجود در نواحی روستایی را که ناشی از عدم دسترسی مناسب روستائیان به مراکز خدماتی است بر طرف نمود . در ایران با اجرای سیاست تبدیل روستا ها به شهر ، بسیاری از نقاط روستایی به ویژه در دو دهه ی اخیر به شهر تبدیل شده اند . شهر کنونی سروآباد در استان کردستان به عنوان مرکز شهرستان یکی از این شهر هاست که در سال ۱۳۷۴ به شهر و در سال ۱۳۸۱ به مرکز شهرستان تبدیل شده است

تحقیق حاضر با تکیه بر بررسی محلی و برخی اسناد و آمار ، در پی آن است که روند تبدیل روستای سروآباد به شهر ، نقش دولت و مازاد ملی در این روند ، نقش رشد و گسترش شهر سروآباد به عنوان یک کانون شهری کوچک در توسعه ی نواحی روستایی پیرامون آن و تأثیر آن در جلوگیری از مهاجرت روستائیان به شهرهای بزرگ استان و متعادل نمودن توزیع جمعیت در استان را مورد ارزیابی قرار دهد .

چون تا به حال پژوهشی در این باره انجام نگرفته است این پژوهش می تواند به منزله مقدمه ای بر برنامه ریزی شهری و منطقه ای سروآباد تلقی شود . بررسی کم و کیف این روابط از آن جایی که شهر و حوزه نفوذ روستایی آن ، دو پاره یا دو جزء اصلی از یک کل هستند و هستی به هم پیوسته ای را تشکیل می دهند ، باید در برنامه ریزی توسعه شهر و منطقه با هم نگریسته شوند و نه بدون هم . و تأثیرات متقابل شهر و حوزه ی نفوذ روستایی مد نظر قرار گیرند .

این پژوهش برای یافتن روابط شهر و روستا با روش های خاص و از دو سو به روابط شهر و روستا می نگرد : از سویی از شهر و بررسی انواع روابطی که شهر با روستا دارد ، حرکت می کند و اثرات گوناگون آن را بر شهر بر می شمارد و از سوی دیگر به حوزه شهر یا منطقه روستایی به این روابط و آثار متفاوتی که در روستا به جا می ماند نظر می کند . در این جا به کلیه ی مکان های روستایی که پیرامون یک شهر قرار دارند و از نظر سیاسی ، اجتماعی ، اداری ، اقتصادی و فرهنگی روابط و همبستگی ، تأثیر و تأثرات متقابل با آن دارند ، حوزه ی نفوذ اطلاق می شود.

روابط میان آبادی های مناطق روستایی شهرستان سروآباد با شهر سروآباد و شهر های دیگر استان و شهر سروآباد با نقاط دور و نزدیک دیگر به دو گونه است :

- روابط اداری